

РОЗДІЛ 2.

Взаємодія у системі «вища освіта – ринок праці»

ЕВОЛЮЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ПРИВАТНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ДО ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ПРИВАТНОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ

УДК 387

ПРОХОП Ірина Петрівна,
аспірант
Інституту вищої освіти НАПН України

Анотація

У статті розглянуто основні тенденції розвитку вищої професійної освіти кінця ХХ ст., виокремлено основні соціально-економічні, організаційно-педагогічні передумови становлення приватної вищої школи України, проведено аналіз розвитку приватних вищих навчальних закладів в Україні зазначеного періоду.

Ключові слова: приватний вищий навчальний заклад; державна вища школа; соціально-економічні, організаційно-педагогічні передумови; диверсифікація освітніх послуг; модернізація системи освіти; конкуренція на ринку освітніх послуг; гуманітарна педагогічна парадигма; рівний доступ до освітніх послуг.

Summary

The article deals with the main trends in the development of higher education of the late XX century. The basic socio-economic, organizational and educational conditions for the establishment of private higher education in Ukraine are determined. The development of private higher institutions in Ukraine of the given period is analyzed.

Key words: private institution of higher education; public high school, socio-economic, organizational and educational conditions; diversification of educational services; modernization of the education system; competition in the education market; humanitarian pedagogical paradigm; equal access to education.

Постановка проблеми та її актуальність. Актуальність дослідження визначається розвитком вітчизняної системи вищої освіти на сучасному етапі економічного та соціально-культурного розвитку суспільства, коли здійснюється його модернізація та змінюються соціально-культурні умови функціонування. Активний вплив процесів глобалізації, демократизації, інтернаціоналізації, впровадження нових інформаційних та комунікаційних технологій визначають особливе місце приватної вищої школи в сучасній системі вищої освіти, обумовлюють розвиток нової освітньої сфери, що задовольняє потреби ХХІ століття.

Стан системи освіти у другій половині ХХ ст. характеризується, з одного боку, її безпрецедентним зростанням і значними досягненнями, а з іншого – накопиченням і загостренням безлічі проблем. Наприкінці ХХ ст. Україна опинилася в унікальній ситуації: з одного боку, системна криза всередині країни і, як наслідок, нездатність державної системи відповідати на нові виклики часу, з іншого, невідворотність залучення до глобальних процесів переходу до нового типу інформаційного суспільства, «суспільства знань». У такій ситуації освіти, як підкреслюється в Національній доктрині розвитку освіти в Україні, перетворюється на один з головних стратегічних ресурсів забезпечення свободи і безпеки країни, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені [1].

Важливою складовою сучасної національної системи освіти в Україні є приватна вища школа, виникнення якої обумовлено відповідними соціально-економічними, політичними, організаційно-педагогічними факторами, що сформувалися у 90-х роках ХХ ст.: демократичні перетворення, що призвели до зміни ідейно-політичного, соціально-економічного та морально-ціннісного устрою суспільства; активізація духовної, економічної і політичної свобод як передумови розвитку ринкових відносин і конкуренції на

ринку освітніх послуг, відродження традицій громадської і приватної ініціативи в освіті, меценатства та благодійництва, що завжди були притаманні українському народові, але за класово обумовленої парадигми історіографії радянського суспільства замовчувалися або навіть спотворювалися. Саме тому відродження культурно-історичних цінностей українського народу, його традицій та прогресивних надбань, їх творче використання у педагогічній практиці приватної вищої школи набуває актуалізації для подальшого проектування, науково-педагогічного пошуку і забезпечення перспективи розвитку та модернізації національної системи освіти, її інтеграції до всесвітнього освітнього простору.

Аналіз наукових праць, присвячених розв'язанню проблеми. Історичні, педагогічні, організаційні аспекти виникнення, розвитку та функціонування приватної вищої школи отримали теоретичну розробку в цілому ряді робіт вітчизняних та світових дослідників. З огляду на це, на наш погляд, доцільно умовно розділити сучасні дослідження з проблематики становлення, організації та функціонування приватної вищої школи на різних етапах розвитку системи України на наступні групи: дослідження проблем використання досвіду діяльності приватних вищих навчальних закладів у сучасній практиці в історичному розрізі (А. Алексюк, В. Астахова, І. Добрянський, О. Друганова, В. Огаренко, В. Постолатій, З. Тимошенко, І. Тимошенко, Т. Удовицька та ін.); особливості навчально-виховної роботи в приватних вищих навчальних закладах (В. Андрущенко, К. Астахова, О. Барно, Б. Корольов, Г. Костаков, Н. Чібісова та ін.); нормативно-правове забезпечення функціонування приватних навчальних закладів, обґрунтування пропозицій щодо ліквідації правової нерівності державних і приватних вищих навчальних закладів, питання фінансового забезпечення розвитку системи освіти, адаптація вітчизняного законодавства до норм європейського (В. Андрущенко,

В. Астахова, Л. Іщук, К. Корсак, О. Куклін, К. Левківський, В. Луговий, С. Ніколаєнко, В. Огневьок, О. Сидоренко, М. Степко, Ю. Сухарніков, Л. Тобалянський, Т. Фініков та ін.); аналіз системи управління і організації діяльності приватних вищих навчальних закладів (В. Астахова, М. Вігер, А. Гайков, Б. Данилишин, В. Куценко, І. Кукурудза).

Аналіз досліджень дозволяє зробити висновок про особливу актуальність проблем розвитку приватної вищої школи в умовах перехідного періоду розвитку українського суспільства, про необхідність узагальнення, систематизації і осмислення вітчизняного досвіду становлення і розвитку приватного сектору вищої освіти, потреби поглиблення його теоретико-методологічних основ з урахуванням світових тенденцій, гострої необхідності переосмислення традиційних уявлень організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах, наукового проектування розвитку приватної вищої освіти в Україні в перспективі. З огляду на це, на наш погляд доцільно звернутися до виявлення головних передумов появи та становлення приватної вищої школи України у 90-х роках ХХ століття.

Постановка завдання, цілі статті. Основною метою статті є виявлення головних соціально-економічних та організаційно-педагогічних передумов виникнення та становлення приватної вищої школи у 90-х роках ХХ ст.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі *завдання*: здійснити аналіз розвитку вищих навчальних закладів приватної форми власності в Україні кінця ХХ – початку ХХІ ст.; виявити головні соціально-економічні, організаційно-педагогічні передумови виникнення та особливості становлення приватної вищої школи кінця ХХ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз історико-педагогічної літератури свідчить, що сучасні дослідники визначають появу приватного сектору вищої освіти України у 90-х роках ХХ ст. як об'єктивну потребу, що зумовлена переходом України до ринкової економіки, а також відновленням духовних цінностей [8, с. 19].

Проведене дослідження свідчить, що до числа першорядних за значимістю тенденцій розвитку вищої освіти кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. слід віднести інтенсивний процес диверсифікації. І при цьому процес становлення приватної вищої школи, як яскравий приклад диверсифікації освітніх послуг, не слід розглядати як якийсь автономний процес, як ізольоване явище. Він пов'язаний із загальними соціально-економічними і організаційно-педагогічними процесами, що відбувалися в економічній, соціальній, культурній системах розвитку суспільства. Основними причинами урізноманітнення освітніх послуг є глобальні макро-історичні та макро-культурні тенденції розвитку, як світової спільноти, так і України зокрема, протягом усього минулого століття. Саме ці тенденції є тим контекстом світової та вітчизняної культури, тими соціально-економічними, організаційно-педагогічними підставами, в якому й на яких розвиваються сучасні процеси диверсифікації, що відбуваються в системі освіти.

Практика показує, що ринок у сфері освітніх послуг та пов'язана з ним конкуренція не тільки розширюють можливості, але й ставлять нові завдання перед приватними вищими навчальними закладами, вивчення шляхів реалізації яких є досить актуальним.

До основних причин, що визначили місце й роль приватної вищої школи в освітньому просторі України кінця ХХ століття дослідники відносять: відсутність «механізмів швидкого реагування» з боку державних навчальних закладів на освітні запити певних соціальних груп населення; низький рівень мобільності студентів, що вступають до вищих навчальних закладів, за межами регіону проживання, викликане як політичними, так і економічними при-

чинами; масовий характер руху до приватних навчальних закладів викладачів, які не отримали можливості для реалізації своїх творчих інтересів в рамках державної вищої школи, що насамперед було характерним для 90-х років ХХ ст. [9, с. 10].

У сучасних дослідженнях проблем щодо передумов диверсифікації освітніх послуг кінця ХХ – початку ХХІ століття виокремлюються такі взаємопов'язані тенденції у сфері вищої освіти на пострадянському просторі: демократизація всього освітнього простору, що передбачає ліквідацію монополії держави на освіту і перехід до суспільно-державної освітньої системи, в якій особа, суспільство і держава є рівноправними партнерами, багатокладність і варіативність освіти, що забезпечують можливість вибору навчального закладу, програм, форм і методів навчання; інтернаціоналізація вищої освіти; активний розвиток самоврядування ВНЗ – «автономізація» освіти [3; 8; 9]. Розвиток автономії вищих навчальних закладів дозволив ініціювати та відкрити більше можливостей для створення нових навчальних закладів, зокрема приватного сектору, та сприяв розвитку підприємництва.

Окрім того, глобалізація бізнесу неминуче призводить до різкого підвищення вимог до якості підготовки персоналу, універсалізації кваліфікаційних характеристик працівників у всьому світі [4, с. 86]. Освітні процеси значною мірою стандартизуються й адаптуються до вимог корпорацій, що діють на світових ринках, набувають транскордонних та мультикультурних характеристик.

Слід зазначити, що зміни в державно-політичному та соціально-економічному устрої України кінця ХХ століття, пов'язані з отриманням незалежності; демократизацією суспільного життя; переходом на ринкові механізми економічного розвитку та перетворенням форм власності; децентралізацією управління; інтеграцією у світовий політичний, економічний і соціокультурний простір зумовили й необхідність модернізації освіти.

Спираючись на численні дослідження стану та проблем розвитку вищої професійної освіти, нормативно-правової бази, нами було виділено кілька тенденцій розвитку системи вищої освіти України впродовж 90-х років ХХ ст.:

- криза вітчизняної системи вищої професійної освіти. Ця криза проявляється в загостренні проблем якості та релевантності освіти; кризі фінансування, управління, ефективності та продуктивності освітньої системи; прихильності вітчизняної освіти до старих форм і змісту навчального процесу; невідповідності кінцевого результату освітнього процесу очікуванням і замовленням суспільства, ринку праці [8]. Приватна вища школа прагнула заповнити ті ніші вищої освіти, які не були заповнені державною вищою школою або не задовольняли потреби населення;
- зміна парадигми вищої професійної освіти. Інноваційна гуманітарна педагогічна парадигма освіти, яка прийшла на зміну парадигми «підтримуючої» або «просвітницької» освіти, характеризується цілим рядом якісно нових рис. Головними з них є: посилення тенденції університетизації освіти, визначення університетів основними осередками підготовки висококваліфікованих кадрів на основі глибокої інтеграції фундаментальної, спеціальної та психолого-педагогічної підготовки, орієнтація на пріоритет особистості, що розвивається, перехід від репродуктивної моделі освіти до продуктивної, гуманістичної, культурно-орієнтованої; багатокладність і варіативність, діяльнісний характер освіти. Найважливішою складовою нової гуманітарної педагогічної парадигми освіти стала ідея запровадження «освіти протягом усього життя» або безперервної освіти, багатоступеневої моделі підготовки фахівців, що охоплює всі форми, типи і всі рівні освіти, що виходить далеко за рамки так званої формальної освіти [5, с. 263];

формування нової соціально-культурної ситуації в освіті, що характеризується визнанням права особистості на вільне самовизначення й вибір у сфері освітніх послуг та формування нової системи цінностей [2, с. 10]. Зокрема, вітчизняним феноменом вищої освіти, який дозволяє сформувати персональну гнучку освітню траєкторію, є наявність специфічних категорій підготовки. Близько двадцяти спеціальностей міждисциплінарного характеру (наприклад, «Адміністративний менеджмент», «Бізнес-адміністрування») можна здобувати за рівнями спеціаліста та магістра на основі будь-якого бакалаврату. Цікавою є та обставина, що до половини студентів таких програм навчаються в приватних вищих навчальних закладах, а розвиток таких програм мотивується тим фактом, що випускники цих освітніх програм краще відповідають вимогам ринку праці та мають більшу адаптованість до змін;

- стрімке прискорення науково-технічного прогресу, яке призводить до того, що одержувані в навчальних закладах знання морально застарівають раніше, ніж випускники встигають отримати документи про освіту. Саме тому нова гуманітарна педагогічна парадигма на противагу традиційній передбачає освіту не як засіб закріплення чи отримання соціальних привілеїв, а один з найважливіших засобів забезпечення кожному бажаному, незалежно від матеріального та соціального стану, можливостей отримання якісної освіти, тобто підкреслюється принцип рівного доступу до освітніх послуг. І в цьому випадку виникнення приватної вищої школи стало наслідком визнання не гнучкості монопольної державної системи освіти оперативної відповідати на вимоги часу, зокрема, підготувати у найкоротші терміни кадри для перспективних підгалузей економіки;

- зміна соціально-економічних засад і політичної системи в українському суспільстві, що сприяють зростанню значущості й активності особистості та руйнуванню колишньої системи цінностей. Формування нового організаційно-економічного механізму в державі відбувається в рамках переходу від патерналістської соціалістичної моделі соціальної політики до субсидарної. Замість жорсткого визначення державою поведінки людини в соціальній сфері та охоплення соціальним захистом практично всього населення, держава повинна забезпечити соціальні гарантії в тій мірі, в якій людина самостійно не справляється з поставленими перед нею економічними викликами. Для сфери освіти це означає, що держава бере на себе відповідальність за безкоштовне надання населенню лише певного переліку освітніх послуг, а надання послуг понад встановлений рівень виводиться на принцип платності [7, с. 61]. Отже, перехід України до масової вищої освіти (чисельність студентів вищих навчальних закладів з 1993/94 по 2007/08 н. р. збільшилась у 2,85 разу) фактично було профінансовано за рахунок приватних коштів громадян у формі плати за навчання студентів (питома вага коштів фізичних та юридичних осіб у фінансуванні вищої освіти спочатку піднялась з 0% до 65% і лише в останні роки скоротилась приблизно до 50%).

Таким чином, проведений науковий пошук свідчить, що тенденція до глибокої реформи системи вищої освіти, що намітилася в 90-х роках ХХ ст. в Україні, стала закономірним процесом. Цей процес був покликаний подолати недоліки існуючої освітньої системи, урізноманітнити її, зробити краще пристосованою до внутрішніх потреб країни, до змін в економічній, соціальній та суспільних сферах життя, а також з метою інтегрувати її в світову систему освіти. В умовах поглиблення й наростання кризи в суспільстві та появи нових соціальних груп – основних носіїв соціокультурної практики та інноваційних процесів завжди виникає необхідність у якісній модернізації системи освіти.

Отже, на підставі перелічених тенденцій, до головних організаційно-педагогічних передумов становлення приватної вищої школи можемо віднести:

- 1) необхідність наукової підтримки розробки концепції нової педагогічної парадигми, заснованої на принципах гуманістичного, особистісно-орієнтованого, культурологічного підходів [5, с. 264]; зміна головних задач і функцій освіти в кінці ХХ – початку ХХІ ст., що пов'язане з посиленням її інноваційної складової, в умовах модернізаційних процесів, характерних для більшості країн, що розвиваються [9, с. 13];

- 2) формування нових цілей вищої школи, зокрема, приватної вищої школи, як соціального інституту, що не тільки задовольняє потреби суспільства в професійній освіті, але й реалізовує право на освіту своїх громадян у відповідності з їх особистими потребами, інтересами та фінансовими можливостями [9, с. 28], надає можливості для впровадження нових педагогічних технологій, пошуку нових способів надання освітніх послуг, що залежать, зокрема, від інтересів замовників – студентів;

- 3) посилення ролі безперервної освіти, реалізація концепції освітньої активності протягом усього життя людини [6, с. 12–13], що передбачає як впровадження нових педагогічних технологій, так і пошук нових способів надання освітніх послуг, що враховують потреби споживачів (дистанційна освіта, комп'ютерні навчальні програми, використання мережі Інтернет-технологій і т. п.), забезпечення кожному бажаному професійної підготовки з урахуванням його потреб, здібностей та інтересів протягом усього життя, постійне оновлення знань у кожного працівника, зайнятого трудовою діяльністю в умовах практичного використання досягнень інформаційної культури. Перехід України до масової вищої освіти спонукав навчальні заклади до активного просування таких програм, що спочатку відповідало суспільній потребі в підготовці кадрів нових професій для інфраструктури ринкової економіки, а згодом стало підґрунтям налагодження процесу неперервного навчання в умовах швидкого старіння знань. Яскравим прикладом експерименту запровадження такого освітнього модуля здійснює, зокрема, Харківський гуманітарний інститут «Народна українська академія», де функціонують усі ступені освітньої підготовки: дитяча школа раннього розвитку, спеціалізована економіко-правова школа, факультет довузівської підготовки, гуманітарний інститут, курси підвищення кваліфікації і підготовка до другої вищої освіти, аспірантура та докторантура;

- 4) посилення інтеграції усіх рівнів вищої освіти, істотне розширення можливостей студентів щодо вибору змісту, рівня складності та форм навчання, пошуку індивідуальних шляхів свого саморозвитку, розширення доступу до традиційного переліку спеціальностей та курсів підвищення кваліфікації, а також розвиток у рамках приватної вищої школи спеціалізованих програм підготовки й курсів для дорослих, що мають або не мають вищу освіту, зростання числа та урізноманітнення змісту короткострокових курсів. Зазначимо, що програми перепідготовки більшості новостворених приватних вищих навчальних закладів забезпечували якісну другу вищу освіту з урахуванням високої мотивації слухачів та потреб ринку праці;

- 5) перебудова структури вищої освіти в напрямку об'єднання можливостей окремих вищих навчальних закладів, їх підрозділів та нових спеціалізованих структур для надання різноманітних освітніх послуг різним верствам населення, забезпечення багатопрофільної підготовки студентів та їх полікультурного, морального, громадянського виховання;

- 6) вдосконалення структури та змісту професійної освіти [7, с. 61] з метою ліквідації низької

ефективності освітніх процесів внаслідок використання застарілих методик навчання, збільшення комплексу новітніх технологій, заснованих на широкому використанні особистісно-орієнтованих, дистанційних та активних форм навчання, створення студентам умов для самостійної роботи; необхідність включення курсів з вивчення соціальних процесів у суспільстві, економічної теорії та менеджменту в навчальні програми всіх навчальних закладів, незалежно від їх профілів, а також формування комп'ютерної грамотності, іншомовної компетентності як у студентів, так і науково-педагогічного складу;

7) диверсифікація і регіоналізація форм та способів отримання освіти. Як вихід із складної ситуації забезпечення доступності до вищої освіти, вирішення проблеми обмеження у виборі освітніх програм різного спрямування та рівнів в регіонах з найменшою кількістю вищих навчальних закладів (Причорноморський регіон, Волинська, Сумська, Миколаївська області та ін.) з'явилась достатньо велика кількість філій різних приватних вищих навчальних закладів, які пропонували послуги за прийнятною для споживачів ціною. Окрім того, приватні вищі навчальні заклади стали доступними для молоді з малих містечок та селищ, а також з середовища робітників підприємств та селянства тих районів, де місце розташування було одним із важливих критеріїв вибору вищого навчального закладу. Адже, вартість проїзду, житла та харчування у великих містах частіше всього перевищує вартість за навчання в приватному навчальному закладі, розташованому поблизу місця проживання студента;

8) готовність населення сприйняти приватну (недержавну) освіту як додатковий засіб задоволення освітніх запитів;

9) потреба самореалізації певної частини науково-педагогічного складу державної вищої школи.

До соціально-економічних передумов становлення приватної вищої школи зазначеного періоду відносимо:

1) перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства, значне розширення масштабів міжкультурної взаємодії;

2) прискорення темпів розвитку суспільства, розширення можливостей політичного й соціального вибору;

3) швидка зміна кон'юнктури ринку праці, його нерівномірна насиченість: дефіцит одних фахівців (найчастіше – за спеціальностями, пов'язаними з роботою саме в умовах ринкових відносин: бізнес, управління, менеджмент, соціально-економічні науки, сфера послуг), при надлишку інших (промислово-орієнтовані спеціальності);

4) надмірне скорочення державою обсягів фінансування освіти, особливо вищої професійної, перехід від режиму бюджетного утримання вітчизняної системи освіти до режиму інвестування в нього домогосподарств, бізнесу та держави [8, с. 61]. В цьому випадку приватна вища школа надала можливості для диверсифікації джерел фінансування в сфері освіти, як результат появи внаслідок ринкових перетворень як потенційних замовників, так і провайдерів із надання платних освітніх послуг. Окрім того, розширення спектру нових освітніх послуг (організація освітніх послуг для іноземних громадян, освоєння ринків патентів і ноу-хау, надання консалтингових, маркетингових і правових послуг в різних сферах і т. д.) надавали можливість урізноманітнити джерела фінансування діяльності навчального закладу;

5) ліквідація державного регулювання ринку праці та розподілу випускників. З одного боку, це зумовлене домінуванням приватного роботодавця і слабкими зв'язками вищого навчального закладу з ним. З іншого боку, небажання переважної більшості випускників йти працювати на непрестижні робочі місця з невеликою оплатою в держав-

ному секторі (особливо в сільській місцевості). Створення спеціальних підрозділів у приватних навчальних закладах з питань працевлаштування випускників, тісніший зв'язок з представниками бізнесу для організації проходження стажування, практик і подальшого працевлаштування привертала увагу частини абітурієнтів, що раніше вступали до державного сектору вищої освіти;

6) посилення автономії вузів та тенденцій до прагматичної активізації у своїй діяльності ринкових підходів шляхом ефективного використання потенціалу самоврядування та самореалізації з метою виявлення можливих резервів підвищення конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг [8, с. 69].

Отже, виникнення та становлення приватної вищої школи є прямим наслідком реформи у галузі освіти, безумовним результатом нових підходів до навчання. І значна більшість таких приватних навчальних закладів уже посіли гідне місце в українській системі вищої освіти, дістали визнання як її невід'ємна ланка, продовжують приймати поряд з державними навчальними закладами участь в інтеграції до всесвітнього освітнього простору.

Висновки та перспективи подальших розвідок дослідження проблеми.

Проведений науковий пошук свідчить, що до основних соціально-економічних, організаційно-педагогічних передумов появи й розвитку приватної вищої школи України кінця ХХ ст. можна віднести: скасування державного розподілу молодих спеціалістів і орієнтація на потреби регіональних ринків праці; виникнення потреби у фахівцях нових спеціальностей (в галузях бізнесу, управління, менеджменту та ін.) для забезпечення швидкоплинних змін інтересів на ринку праці; наявність засобів для функціонування навчального закладу, включаючи матеріально-технічне, організаційне та кадрове забезпечення навчального процесу; забезпечення конкурентоспроможності з державними навчальними закладами у підготовці фахівців; створення кращих умов побуту й навчання в порівнянні з конкурентами (зокрема, тими приватними навчальними закладами, які з перших років свого існування створювали позитивний імідж шляхом формування власної матеріально-технічної бази, яка б відповідала сучасним вимогам і міжнародним стандартам); гнучке використання матеріальних стимулів для науковців та фахівців-практиків з метою їх залучення до приватних вищих навчальних закладів.

Приватна вища школа внесла вагомий внесок у подолання соціально-економічної кризи в Україні кінця ХХ ст.: створила тисячі нових робочих місць; намагалася заповнити ті сфери освіти, які з різних причин не охоплювалися державними навчальними закладами або не повністю задовольняли потреби населення (підготовка фахівців з економічних, юридичних, лінгвістичних, соціологічних спеціальностей), залучила нових споживачів освітніх послуг та суттєво змінила як форму, так і зміст навчального процесу, зробила суттєвий внесок у процес оновлення освіти і демократизацію вищої школи. Окрім того, приватні вищі навчальні заклади, не маючи бюджетного фінансування, є більш незалежними, менш консервативними та мають кращі інноваційні можливості, ніж державні освітні заклади, що зберігають жорсткі зв'язки з адміністративними структурами та залежність від бюджетного фінансування. Економічні труднощі останніх років посилюють процеси комерціалізації навіть у стінах державної вищої школи, де започатковано платне навчання для так званих контрактників. Більше того, для цих студентів плата за навчання, як правило, виявляється навіть вищою, ніж у приватних вузах.

У той же час аналіз досвіду функціонування приватних вищих навчальних закладів свідчить про наявність істотних проблем у практиці становлення та розвитку приватної вищої школи України зазначено-

го періоду, що потребують подальшого наукового пошуку, серед яких: нестача штатних педагогічних кадрів з науковими ступенями та вченими званнями (незважаючи на активне використання матеріальних стимулів для їх залучення) і власних педагогічних традицій, що пояснюється відсутністю соціальних гарантій для викладачів, обмеженою мобільністю та критичним становищем системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників; нерозвиненість власної інноваційної інфраструктури, методів внутрішньовузівського управління і, як наслідок, зниження наукового рівня навчального процесу, кваліфікації викладачів, підготовки студентів до наукової та інноваційної діяльності; труднощі в розвитку матеріальної, навчально-методичної бази більшості навчальних закладів, слабкий зв'язок з органами місцевого самоврядування; відсутність чіткої стратегії і тактики розвитку приватного сектору вищої освіти, необхідного рівня підтримки з боку держави.

Список літературних джерел:

1. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті // Освіта України. – 2002. – 23 с.
2. Бар Р. Б. От обучения к учению – новая парадигма высшего образования / Р. Б. Бар, Д. Таг // Университетское образование: от эффективного преподавания к эффективному учению: сб. рефератов статей по дидактике высшей школы. — Минск, 2001. — С. 9–12.
3. Вахштайн, В. С. Основные тенденции государственной политики в сфере высшего образования в странах ОЭСР [Текст] / В. С. Вахштайн, Б. В. Железов, Т. А. Мешкова // Вопросы образования. – 2005. – № 2. – С. 32–46.
4. Вульфсон, Б. Л. Высшее образование на Западе на пороге XXI века: успехи и нерешенные проблемы [Текст] / Б. Л. Вульфсон // Педагогика. – 1999. – № 2. – С. 84–95.
5. Дем'яненко Н. М. Педагогічна парадигма вищої школи України: генеза і еволюція / Н. М. Дем'яненко // Філософія освіти. – 2006. – № 2(4). – С. 256–265.
6. Европейские университеты в контексте перемен XXI века [Текст] // Alma mater (Вестник высшей школы). – 1998. – № 4. – С. 12–15.
7. Курбатова, М. В. Проблемы становления системы частного инвестирования в высшее профессиональное образование [Текст] / М. В. Курбатова, Н. П. Дудченко // Университетское управление: практика и анализ. – Екатеринбург. – 2003. – № 3. – С. 61–68.
8. Приватная высшая школа в объективе времени: украинский вариант: Монография / В. И. Астахова (ред.). – Х.: ХГИ «НУА», 2000. – 462 с.
9. Сидоренко О. Л. Приватна вища освіта: шляхи України у світовому вимірі / О. Л. Сидоренко. – Х.: Основа, 2000. – 256 с.

РОЗВИТОК ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 378:615:005.332.4

ГРЕЧАНА Олена Володимирівна,

кандидат фармацевтичних наук,
старший викладач,
Запорізький державний медичний університет

СМОЙЛОВСЬКА Галина Павлівна,

кандидат фармацевтичних наук,
старший викладач,
Запорізький державний медичний університет

МАЗУЛІН Олександр Владиленович,

доктор фармацевтичних наук,
професор, завідувач кафедрою,
Запорізький державний медичний університет

ТРЖЕЦИНСЬКИЙ Сергій Дмитрович

доктор біологічних наук,
доцент, завідувач кафедрою,
Запорізький державний медичний університет

Анотація

У статті розглянуті проблеми вдосконалення професійної підготовки майбутніх провізорів відповідно до світових тенденцій розвитку фармації та освіти в сучасних умовах ринку праці.

Ключові слова: навчальний процес; інтеграція; фармацевтична освіта; ринок праці; підготовка фармацевтичних кадрів.

Summary

The article considers the problems of improvement of professional training of future pharmacists in accordance to the global trends of the development of pharmacy and education in the modern conditions of the labor market.

Key words: educational process; integration; pharmaceutical education; labor market; training of pharmaceutical personnel.

Постановка проблеми та її актуальність. Освіта і підготовка кадрів є основою того трикутника, який являє собою фармацевтична галузь. Усі перебудови, реформи, рух уперед починаються з кадрів. Освічені кадри – багатство держави. Від того, як держава ставиться до підготовки кадрів, до освіти, до науки, залежить її місце у світовому про-

сторі [1]. Цього постулату дотримуються високорозвинуті держави – США, Великобританія, Франція, Канада, Німеччина і Японія, де освіта вважається найпершим пріоритетом. Для сучасної Європи характерними є потужні інтеграційні процеси, які охоплюють різні галузі суспільного життя окремих країн. Поряд з принциповими змінами соціально-еко-